

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра загальної та вікової психології

«Допущено до захисту»

Реєстраційний № _____

В.о. завідувача кафедри

«_____» _____ 2024 р.

_____Макаренко Н. М.

«_____» _____ 2024 р.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Кваліфікаційна робота студентки групи
ЗПП-20
ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 053 Психологія
Ковальової Катерини Олександрівни

Керівник асистент кафедри загальної і вікової
психології
Гапочка Я. О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Ковальова Катерина Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ГЕНДЕРНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ВПЛИВУ ГЕНДЕРУ НА ЇХНЄ ФОРМУВАННЯ	7
1.1. Концепція цінностей та ціннісних орієнтацій у психології.....	7
1.2. Вплив гендерних чинників на формування ціннісних орієнтацій.....	13
1.3. Формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти.....	18
Висновки до розділу I	22
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГЕНДЕРНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	23
2.1. Обґрунтування програми емпіричного дослідження	23
2.2. Аналіз результатів дослідження	24
Висновки до розділу II.....	37
РОЗДІЛ III. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	39
3.1. Теоретичне обґрунтування умов розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти.....	39
3.2. Методичні рекомендації суб'єктам розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів	41
Висновки до розділу III.....	43
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

У сучасному світі відбуваються значні зміни в гендерних ролях і стереотипах, які впливають на всі сфери життя, включаючи освіту. Дослідження ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти з точки зору гендеру має велике значення, оскільки воно дає можливість краще зрозуміти взаємодію між гендером і освітнім процесом.

Зростання участі жінок у закладах вищої освіти та можливостей кар'єрного зростання вимагає перегляду старих уявлень про ролі жінок і чоловіків в освітньому просторі. Дослідження ціннісних орієнтацій може пролити світло на те, які цінності та цілі переважають у студентів різних гендерних груп і як ці цінності формують їхні уявлення про успіх і задоволеність у житті.

Розуміння того, як гендер впливає на ціннісні вибори людей, може бути важливим для розвитку більш інклюзивного та адаптивного суспільства в контексті поступового виходу за рамки традиційних гендерних стереотипів.

Аналітика ціннісних орієнтацій у гендерному контексті дозволяє краще зрозуміти індивідуальний розвиток студентів. Це також дозволяє визначити можливості для політики та практик університетів, які сприятимуть різноманіттю, рівності та інклюзивності у закладах вищої освіти.

Серед вітчизняних дослідників, які розкрили роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на формування особистості можна виділити таких як І. Бех, Є. Барбіна, В. Вербець, В. Гриньова, В. Леонтєв, І. Зязюн, Л. Хомич, Є. Шиянов та інші.

Дослідження таких зарубіжних дослідників як, Р. Дарендорф, Т. Парсонс, П. Сорокін, Д. Узнадзе, І. Кон, А. Ребер, М. Рокич тощо, дозволяють глибше розуміти вплив ціннісних орієнтацій на соціокультурний контекст та формування особистісних характеристик.

Мета: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити ціннісні

орієнтації здобувачів вищої освіти, з фокусом на гендерному аспекті.

Завдання:

- 1) здійснити теоретичний огляд ціннісних і гендерних концепцій в актуальних наукових дослідженнях;
- 2) визначити особливості гендерного прояву ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти;
- 3) емпірично дослідити специфіку гендерних ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти;
- 4) сформулювати рекомендації щодо розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів.

Об'єкт дослідження: ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти.

Предмет дослідження: гендерний аспект ціннісних орієнтацій студентів у закладах вищої освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження формують:

- загальнотеоретичні концепції цінностей та ціннісних орієнтацій;
- концепція та роль гендеру у формуванні ціннісних установок;
- дослідження вчених ціннісних орієнтацій.

Завдання були вирішені за допомогою загальнонаукових і діагностичних методів дослідження. Були використані, зокрема:

- 1) теоретичні методи: аналіз наукової літератури, щоб визначити ступінь розробленості досліджуваної проблеми;
- 2) емпіричні методи: опитування, анкетування та тестування, щоб визначити ціннісні орієнтації студентів за гендерним аспектом;
- 3) статистичні методи: обчислення індивідуальних показників відповідно до ключів методик і середніх показників для вибіркової сукупності респондентів.

Емпіричне дослідження проводилося на базі Криворізького державного педагогічного університету на психолого-педагогічному факультеті. Дослідження проводилося в січні 2024 року. Загальна вибірка складала 36 осіб, жіночої та чоловічої статі, віком від 20 до 25 років.

Діагностичне дослідження ціннісних орієнтацій за гендерним аспектом у здобувачів вищої освіти відбувалось за допомогою таких методик:

- 1) М. Рокича «Ціннісні орієнтації», яка спрямована на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини;
- 2) S. Bem «Маскулінність-фемінність», спрямований для діагностики психологічної статі й визначає ступінь андрогінності, маскулінності й фемінності особистості.

Обраний підхід є прийнятним і адаптованим у вітчизняній психологічній науці, що свідчить про те, що цей діагностичний інструментарій є надійним для використання.

Практична значущість роботи полягає в тому, що будуть розроблені рекомендації щодо розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти у гендерному аспекті.

У результаті поєднання кількісного та якісного аналізу вибірки, складеної з 36 студентів закладу вищої освіти, дослідження було репрезентативним.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів основної частини, які структуровані відповідно, висновків і списку використаної літератури, який включає 42 найменування та додатки. Загалом робота містить 54 сторінки, з яких 40 є основного тексту. Робота складається з 6 таблиць і 4 рисунків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ГЕНДЕРНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ВПЛИВУ ГЕНДЕРУ НА ЇХНЄ ФОРМУВАННЯ

1.1. Концепція цінностей та ціннісних орієнтацій у психології

Система цінностей особистості складається з набору найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, які є особливо важливими для неї. Крім того, ціннісні орієнтації формують певну вісь поведінки та свідомості людини, яка впливає на її розвиток.

Різноманітність підходів до проблеми ціннісних орієнтацій є результатом великої кількості визначень цієї концепції в науковій літературі, а також напрямків соціально-філософських досліджень, які вивчають цю тему. Крім того, ціннісні орієнтації досліджуються в контексті життєдіяльності людини, її статусу в соціальній структурі суспільства, духовних цінностей, сімейно-шлюбних відносин, ціннісного ставлення та професійної спрямованості тощо.

Розглянемо термін «орієнтація» та «ціннісні орієнтації». В соціальній психології слово «орієнтація» найчастіше стосується взаємодії між індивідом і його середовищем. Пізнання та орієнтація визначаються каналами, за допомогою яких здійснюється цей зв'язок. Перший сприяє суб'єктивному відображенню предметів і явищ навколишнього світу, а другий сприяє оцінці. Таким чином, людина використовує орієнтації для вибору об'єктів, які їй важливі.

Ціннісні орієнтації виражають характер ставлення особистості до різних аспектів матеріального і духовного світу. Ці орієнтації важливі для структури особистості, відображають її розвиток і контролюють її дії та поведінку [1].

М. Й. Боришевський у своєму дослідженні проявляє твердження, що феномен цінностей визначається переважно ставленням суб'єкта до об'єктивних матеріальних і духовних результатів людської діяльності. Він розглядає цінності як джерело саморегуляції поведінки суб'єкта, вказуючи на те, що зміст провідних цінностей суттєво впливає на напрям саморегуляції поведінки особистості [3].

Шварц і Білські дають таке концептуальне визначення цінностей: вони є поняттями чи переконаннями; вони пов'язані з бажаними станами чи

поведінкою; вони надситуативні; вони керують вибором чи оцінкою поведінки та подій; вони впорядковані за відносною важливістю [41].

Т. Шуйт і М. Вугт, американські дослідники, виділяють три категорії соціальних цінностей, які використовуються для досягнення конкретної мети в діяльності: просоціальна, індивідуалістична та конкурентна. На їхню думку, просоціальна ціннісна орієнтація полягає в тому, що людина прагне максимізувати як власні, так і спільні результати своїх дій, а також максимізувати різницю між собою та іншими. Індивідуалістична ціннісна орієнтація полягає в тому, щоб досягти максимально можливого результату в певній діяльності лише для себе, одночасно зберігаючи повну байдужість до результатів інших людей. Конкурентна орієнтація означає максимізацію відносного результату [42].

В. Франкл розробив концепцію екзистенціальної психології, згідно з якою бажання реалізувати щось керує людьми. Три типи цінностей, згідно з концепцією, наповнюють життя людини змістом. Ці цінності є:

- творчими, які проявляються у творчих вчинках і праці;
- чуттєвими, які проявляються у повазі до природи, мистецтва та любові;
- цінності зв'язків, які проявляються у ставленні людини до власної долі, різноманітних життєвих обставин і стосунків між людьми.

В. Франкл стверджував, що «людське існування по своїй суті ніколи не може бути безглуздом», що зв'язки мають вирішальне значення для людини та її оточення [27].

І. Жерносек дає своє визначення поняттю «цінність» – відособлені в ході розвитку історії інтереси, об'єктом яких виступає духовний зміст. Цінність формує інтереси групи, суспільства, людства та надає їм відповідної форми та цілеспрямованості. Він виділяє компоненти зв'язку між інтересами людей та цінностями: система розподілу праці, особисті стосунки, визнання чи невизнання тієї чи іншої цінності з точки зору конкретної релігії чи ідеології [12].

Поняття системи цінностей особистості, розглянуті як ієрархія переконань, також розповсюджується в американській соціальній психології. Наприклад, М.

Рокич визначає цінності як «стійкі переконання в перевагу певного способу поведінки чи кінцевої мети існування з особистої чи соціальної перспективи над альтернативними варіантами». Він розглядає цінності як абстрактні ідеї, які можуть бути позитивними або негативними, і не обов'язково пов'язані з конкретними об'єктами чи ситуаціями. Ці цінності відображають людські переконання про типи поведінки та актуальні цілі, але самі по собі не мають негайного впливу на дії. За результатами його досліджень, цінності поділяються на дві категорії: термінальні, що визначають довгострокові перспективи життя та усталені норми поведінки, інструментальні, які описують засоби реалізації та досягнення термінальних цінностей [39].

О. Вишневський поділяє цінності на п'ять груп:

1) абсолютні (доброта, чесність, любов, справедливість, гідність, мудрість, свобода, правда, віра, надія, милосердя);

2) національні (патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, почуття національної гідності, державотворчі прагнення, історична пам'ять, прагнення до національної єдності, любов до рідної культури, мови, збереження національних свят, традицій, увага до зміцнення здоров'я громадян);

3) громадські (свобода людини, рівність усіх людей, визнання принципів демократії, ідея соціальної гармонії, обов'язки перед іншими людьми, повага до законів);

4) сімейні (моральні основи існування сім'ї, оберігання пам'яті предків, збереження сімейних традицій);

5) особистого життя (внутрішня свобода, почуття власної гідності, воля, самоконтроль, самодисципліна, енергійність, мудрість, розум, здоровий глузд, мужність, рішучість, зовнішньо-етична вихованість, щедрість, повноцінна самореалізація, розвиток творчого потенціалу, естетичних смаків, турбота про охорону довкілля) [5].

Різні підходи до визначення цінностей дослідник зводить до таких груп:

1) цінності як сукупність матеріальних та духовних об'єктів, здатних задовольнити потребу, бажання, інтереси, цілі суб'єкта;

- 2) цінності, що відображають характер взаємовідношень між об'єктами;
- 3) цінності як узагальнені уявлення про блага, яким надається перевага;
- 4) цінності як специфічне явище свідомості, образ поведінки, діяльності, спілкування в різних сферах життя [25].

Ціннісні орієнтації є частиною структури особистості, і наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій дозволяє особистості жити в гармонії зі своїм внутрішнім світом [4].

Ціннісні орієнтації – це певна система цінностей, які є ієрархічно пов'язаними та дають людині орієнтацію в своєму житті. Як життєва активність особистості, яка визначає рівень домагань особистості та її орієнтацію у процесі діяльності на досягнення конкретних цілей у різних сферах життєдіяльності суспільства [35], так і соціальне лідерство, яке забезпечує прояв лідерського та інноваційного потенціалу для побудови успішного майбутнього молоді людини, служать джерелом формування ціннісних орієнтацій [2; 24].

В деяких дослідженнях термін «ціннісні орієнтації особистості» в сутності співпадає з термінами, що характеризують мотиваційно-споживацьку або смислову сферу. Наприклад, у теорії А. Маслоу поняття «цінності», «потреби» і «мотиви» фактично не розрізняються. Він визначає групи цінностей як вертикальну ієрархію, стверджуючи, що потреби та цінності утворюють «узгоджену ієрархію, залежну одне від одного». А. Маслоу виділяє дві основні групи цінностей:

1. Б-цінності (цінності буття) - це вищі цінності, які характерні для людей, що мають тенденцію до самоактуалізації. Ці цінності включають істину, добро, красу, цілісність, подолання дихотомій, життєвість, унікальність, досконалість, повноту, справедливість, порядок, простоту, легкість без зусиль та інші.

2. Д-цінності (дефіцитні цінності) - це нижчі цінності, оскільки вони спрямовані на задоволення певних фрустрованих потреб, таких як мир, спокій, сон, відпочинок, залежність, безпека і т.д.

Ці «Д-цінності», які мають вищий пріоритет, обираються людьми з метою «виживання» та досягнення стану гомеостазу. Реалізація цих цінностей є

«абсолютною необхідністю» і є передумовою для «відчуття та функціонування» вищих «Б-цінностей» або «цінностей розвитку» [34].

Ціннісні орієнтації визначають:

- 1) загальну спрямованість інтересів і прагнень особистості;
- 2) ієрархію індивідуальних вподобань і зразків;
- 3) цільові і мотиваційні програми;
- 4) рівень вподобань;
- 5) уявлення про дійсне і механізми селекції за критеріями значущості;
- 6) міру готовності й рішучості до реалізації власного «проекту життя» [31].

Узагальнюючи концепцію «ціннісних орієнтацій» можна виділити наступні твердження (рис. 1).

Рис 1.1. Сутність концепції «Ціннісні орієнтації»

(за узагальненням літературних джерел)

Ф. Клакхон та Ф. Стродбек аналізують культурні цінності та орієнтації. Вони відокремлюють кілька груп культурних цінностей:

- 1) уявлення про природу людини (чи є вона доброю чи злою за своєю природою);

- 2) уявлення про взаємодію людини з природою (хто має перевагу);
- 3) взаємини між людьми (індивідуальні, групові, родинні);
- 4) уявлення про особистість (розуміння життя як «робити», «бути», «зростати»);
- 5) часові орієнтації (минуле, теперішнє, майбутнє) [38].

Дж. Хофстеде пропонує альтернативну класифікацію культурних ціннісних орієнтацій. Він виділяє кілька груп культурних ціннісних орієнтацій:

- 1) орієнтації, які стосуються стосунків між людьми (індивідуалізм або колективізм);
- 2) орієнтації, пов'язані зі ставленням до життя, часу та бажаних осіб (коротко- та довгострокові перспективи);
- 3) фемінні чи маскулінні орієнтації;
- 4) орієнтації, пов'язані з ситуаціями невизначеності;
- 5) орієнтації, пов'язані зі ставленням до влади [36].

У сучасних наукових дослідженнях не існує єдиної класифікації цінностей. Цінність визначають як об'єктивну суть речей; інші визначають її як грошову вартість предмета або його власну цінність; треті пов'язують її з поняттям блага та корисності для людини; четверті пов'язують її з суб'єктивною значущістю предмета для життя людини; і п'яті пов'язують її з здатністю задовольнити потреби, інтереси та бажання людини. Дослідники класифікують цінності за різними критеріями:

- 1) об'єктом засвоєння — матеріальні, морально-духовні;
- 2) метою засвоєння — егоїстичні, альтруїстичні;
- 3) ступінь узагальненості — конкретний, абстрактний;
- 4) спосіб вияву — ситуативний, стійкий;
- 5) роль у діяльності людини — термінальна, інструментальна;
- 6) зміст діяльності — пізнавальний, предметно-перетворювальний (творчий, естетичний).

У психології існують класифікаційні моделі, які класифікують цінності за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані (соціально-політичні,

моральні, економічні тощо); за суб'єктом ставлення (соціальні, групові, індивідуальні тощо) [8].

1.2. Вплив гендерних чинників на формування ціннісних орієнтацій

У психології та сексології поняття «гендер» охоплює всі стандарти та сценарії поведінки, які суспільство визначає як «жіночі» та «чоловічі». Ці категорії представлені двома основними класами: маскулінністю та фемінністю. Як наслідок, вони проявляються в одязі, ходінні та говорінні, манерах, захопленнях та інших способах поводження [37].

Гендер [33] – це складний соціальний конструкт: відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловіками та жінками, які конструюються суспільством. Це модель соціальних відносин між статями, яка не тільки характеризує їх міжособистісне спілкування і взаємодію, але й зумовлює їх відносини в основних інститутах суспільства.

Культурні норми, які диктують, що повинні робити чоловіки та жінки, а також соціальна пропаганда, яка стверджує, що існує значна різниця між чоловіками та жінками, впливають на гендер. Термін «диференціальна соціалізація» використовується фахівцями з психології розвитку для опису процесу, який навчає людей, що певні речі є нормальними для певних людей залежно від їх статі.

Початковий вплив гендерних чинників на формування цінностей починається ще в дитинстві. Сімейне оточення, де діти спостерігають ролі батьків та інших членів сім'ї, може суттєво впливати на те, як вони усвідомлюють цінності. Наприклад, у більш традиційних сім'ях чоловіки можуть бути призначені заступниками родинного голови, а жінки - відповідальними за догляд за дітьми та домогосподарством. Це може призвести до формування відповідних цінностей, де чоловіки цінують владу та успіх у кар'єрі, а жінки – дбайливість та сімейні цінності.

Іграшки дітей відіграють дуже важливу роль у процесі диференціальної соціалізації. Ігри та іграшки допомагають дівчаткам практикуватися в кількох видах діяльності, включаючи підготовку до материнства та ведення домашнього

господарства, а також розвивають навички спілкування та співпраці. Іграшки також заохочують хлопчиків винаходити нові речі, змінювати світ навколо них і розвивати навички, які пізніше ляжуть в основу просторових і математичних здібностей. Іграшки також заохочують їх до самостійності, конкуренції та лідерства. Коли ви зайдете в магазин, ви відразу помітите, що більшість іграшок розроблені спеціально для хлопчиків або дівчаток. Дорослі купують більше іграшок маленьким дітям, ніж звичайні іграшки для цієї статі. Це логічно припустити, що це є результатом того, що діти віддають перевагу різним іграшкам, тому вони просять купити їх. Але чи є ця перевага «природною» або створюється соціальним середовищем, існує кілька гіпотез. Одна з них передбачає, що різні вроджені схильності у хлопчиків і дівчат починають віддавати перевагу різним іграшкам пізніше. Але, на жаль, диференціальна соціалізація вже відбулася до того моменту, коли дитина починає віддавати перевагу іграшкам, які відповідають його статі. або залежить від соціального середовища — існує кілька гіпотез щодо цього, одна з яких передбачає, що різні вроджені схильності у хлопчиків і дівчат у дитинстві змушують їх віддавати перевагу різним іграшкам.

Ми звикли вважати чоловіків і жінок абсолютно різними. Вчені часто приписують найменшим відмінностям у будові головного мозку різних статей більше значення, ніж об'єктивні дані. Психологи зазвичай говорять про чотири психологічні відмінності між статями: здатність орієнтуватися в просторі, математичні навички, мовні здібності та агресивність. Хоча дослідження гендерних відмінностей почалися ще наприкінці 19 століття, але аж до 1970-х років, вони здебільшого демонстрували відмінності статей і демонстрували різне ставлення до чоловіків і жінок. Необхідно пам'ятати, що відмінності, які були виявлені, досить незначні, зазвичай не перевищують 10%, і в більшості випадків розподіл чоловічої та жіночої вибірок на 90% збігається [35].

Наукова дослідниця Ткалич М. Г. розподіляє гендерні стереотипи на чотири групи [26]:

- Стереотипи маскулінності-фемінності – уявлення про типові характеристики тіла, розуму та поведінки жінок і чоловіків, такі як ніжність, турбота, пасивність, домінантність, компетентність, і самовпевненість відповідно.
- Стереотипи щодо характеру праці – уявлення про «жіночі» і «чоловічі» види діяльності, такі як обслуговування, виконавська та інструментальна, і керівна відповідно.
- Стереотипи щодо сімейних та професійних ролей залежно від статі: сімейні ролі вважаються головними для жінок, тоді як професійні ролі - для чоловіків.
- Стереотипи зовнішності – типові ознаки «жіночого» і «чоловічого» зовнішнього вигляду, такі як жіноча тендітність і стройність тіла, і чоловіча розумність і атлетичність.

Також необхідно звернути увагу на те, що прояви стереотипів відрізняються за віком. Це пов'язано з тим, що у середньої дорослої людини може знижуватися інтелектуальний контроль, що впливає на стереотипне мислення особистості та спонукає їх відмовлятися від інших точок зору [7, с. 86].

У сучасному суспільстві спостерігається зростання руху за гендерну рівність, що може вплинути на формування цінностей. Суспільний тиск і зміна ролей можуть призвести до перегляду традиційних цінностей і переосмислення стереотипів. Наприклад, чоловіки можуть почати більше цінувати сімейні відносини та взаємне розуміння, тоді як жінки можуть більше цінувати незалежність та самореалізацію в сфері кар'єри.

Гендерна рівність — це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [13].

З точки зору Л. Кобилянської [15], для досягнення реальної гендерної рівності суспільство повинно засвоїти гендерну ідеологію, яка потребує певних трансформацій суспільної свідомості, а ще обґрунтування, що досягнення

рівності є справою не лише жінок, але й чоловіків; та переконання, що саме рівність сприятиме розвитку обох статей.

С. Хрисанова дуже цікава в цьому напрямку [29; 30], оскільки вона стверджує, що Організація Об'єднаних Націй відіграла важливу роль у формуванні гендерної ідеології. Авторка стверджує, що ООН створює умови для появи нового світобачення, яке передбачає фундаментальні зміни в характері взаємовідносин між жінками та чоловіками як двома соціальними групами в кожній країні у напрямку їх гармонізації, щоб максимально розкрити їх. Роблячи соціологічний аналіз тринадцяти документів Організації Об'єднаних Націй, які стосуються сучасних гендерних проблем у суспільстві, дослідниця зауважує, що, «в першу чергу, держави для створення переконливої правової бази і відповідної ідеології в системі освіти», щоб досягти цілей щодо ліквідації гендерної дискримінації та просування гендерної рівності [29, с. 98].

Т. Мельник стверджує, що «рівність соціальних статей перш за все обумовлена рівністю прав і рівністю можливостей» [18, с. 96].

Спрямованість суспільства на досягнення рівності гендерних статей приводить до змін у соціокультурних стереотипах та очікуваннях, що може значно вплинути на цінності особистості. Перше, що варто відзначити, – це позитивний вплив на самооцінку та самовизначення. Коли суспільство приймає і підтримує рівність гендерних статей, це створює умови для того, щоб кожна людина відчувала, що її можливості не обмежені статевою належністю. Такий підхід сприяє формуванню позитивної самооцінки, впевненості у власних силах та розвитку особистості як цілісної і неповторної.

Далі, рівність гендерних статей сприяє розширенню можливостей для самовираження та самореалізації. Коли кожній особі надається можливість вибору свого шляху без штучних обмежень через статевою належність, це стимулює розвиток різноманітних інтересів, хобі, кар'єрних та особистісних цілей. Люди починають бачити себе як унікальні індивіди, що мають право на самовираження та реалізацію своїх потреб і бажань, незалежно від статевої ідентичності.

Крім того, рівність гендерних статей сприяє розвитку емпатії та співпереживання. Коли суспільство визнає та поважає права кожної особи незалежно від її статі, це сприяє покращенню взаєморозуміння та підтримки між гендерними групами. Люди починають бачити схожість у своїх досвіді і потребах, а це розширює коло соціальної взаємодії та підтримки, що впливає на формування позитивних цінностей спільності.

Гендерні відмінності у ціннісних орієнтаціях серед здобувачів освіти є предметом інтересу для багатьох дослідників. Цінності можуть впливати на багато аспектів життя, включаючи професійний вибір, стосунки та особистий розвиток.

Перш за все, варто відзначити, що багато цінностей є загальними для обох статей. Знання, саморозвиток, взаємодія з оточуючими, гуманізм – це аспекти, які часто цінуються незалежно від статі. Проте, відмінності також існують. Дослідження показують, що чоловіки і жінки можуть мати різні пріоритети в цінностях.

У більшості суспільств чоловіки традиційно спрямовані на досягнення матеріального успіху та статусу. Вони можуть бути більш схильні до конкурентного середовища та визначення себе через професійні досягнення. З іншого боку, жінки можуть більше цінувати якість життя, здоров'я та гармонійні стосунки. Вони частіше прагнуть до балансу між кар'єрою та особистим життям, акцентуючи увагу на родинних стосунках та самореалізації.

Соціалізація має важливе значення у формуванні цих цінностей, оскільки вже з самого дитинства хлопчики та дівчатка вирощуються відповідно до певних очікувань, які відповідають їхній статі. Чоловіки можуть виступати у ролі лідера, тоді як жінки можуть бути більш емоційно спрямовані та підтримку. Ці уявлення можуть впливати на їхні цінності та світогляд.

Здобувачі освіти мають можливість оцінювати соціальні норми та цінності, і гендер може впливати на їхнє ставлення до гендерної рівності. Наприклад, деякі дослідження вказують на те, що жінки, які отримують вищу освіту, частіше підтримують ідею гендерної рівності та активно займаються

питаннями гендерної справедливості. Вони можуть бути більш чутливими до нерівностей і боротися за рівні можливості для всіх незалежно від статі. Через такі фактори спостерігається зменшення різниці між цінностями чоловіків і жінок.

Гендерні відмінності також можуть впливати на вибір професії і сфери діяльності. Деякі стереотипи про типові «чоловічі» і «жіночі» професії можуть впливати на ціннісні орієнтації здобувачів освіти. Наприклад, деякі чоловіки можуть віддавати перевагу кар'єрному зростанню в технічних чи наукових галузях, тоді як деякі жінки можуть більше цінувати роботу в гуманітарних сферах або займатися соціальною допомогою. Ці вибори можуть відображати більш широкі ціннісні орієнтації, пов'язані зі статевою ідентичністю та соціокультурними факторами.

Загалом, гендерні чинники мають значний вплив на формування ціннісних орієнтацій у суспільстві. Розуміння цього впливу може допомогти у збереженні та зміні цінностей, сприяючи створенню більш рівноправного і гармонійного суспільства.

1.3. Формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти

Ціннісні орієнтації є важливою складовою ідентичності кожної особистості, особливо в період студентства, коли молоді люди перебувають у процесі активного пошуку своєї ролі в суспільстві та формування особистісних цінностей. Формування ціннісних орієнтацій студентів є складним процесом, який відбувається під впливом різноманітних факторів, таких як соціальне середовище, освіта, культурні та релігійні традиції, а також особистий досвід та внутрішні переконання.

По-перше, соціальне середовище в якому знаходиться студент відіграє ключову роль у формуванні його цінностей. Середовище університету або коледжу може відзначатися різноманітністю і культурними відмінностями, що стимулює студентів ділитися своїми досвідами та уявленнями про цінності, а також вивчати нові ідеї та погляди. Така взаємодія може сприяти розширенню світогляду та розвитку толерантності до різних цінностей.

По-друге, освіта грає важливу роль у формуванні цінностей студентів. Навчальні програми можуть включати предмети з етики, філософії, соціології та інших гуманітарних наук, які допомагають студентам розуміти різні аспекти життя та розвивати критичне мислення щодо своїх власних цінностей. Крім того, взаємодія з викладачами та співробітниками закладу освіти може стимулювати студентів до рефлексії над власними цінностями та визначення їхнього місця в суспільстві.

Ціннісні орієнтації визначаються переважанням тих напрямків, які відповідають змісту та особливостям соціальних установ навколишнього середовища, особливо це відзначається у процесі їх формування під час молодіжного періоду, коли відбувається переосмислення цінностей [14].

Поширена думка полягає в тому, що студенти є самостійними та дорослими людьми, які вже мають соціокультурні орієнтації. У студента є власний духовний світ. Цей світ відкритий і може розвиватися та руйнуватися, навіть деградувати [9]. Саме в цьому віці починає окреслюватися стійке коло інтересів, відбувається перехід від приватних і конкретних до загальних і відсторонених, зростає інтерес до світоглядних питань [21].

Розуміння себе як частини цілого, розуміння інших як окремих людей і можливості адаптуватися до навколишнього світу є важливими для молоді, оскільки вони швидко набувають нових знань і навичок, необхідних для розвитку особистості та професійної кар'єри [20].

Багато соціальних факторів, включаючи соціальне середовище, сім'ю, освіту та досвід взаємодії з оточуючим світом, впливають на формування цінностей студентів. Студенти можуть розуміти складні ідеї та виробляти власні цінності завдяки добре розвиненому абстрактному мисленню. Самоідентифікація, процес самопізнання та пошуку свого місця в житті, визначення цілей і прагнень, формування цінностей і переконань є важливими компонентами формування цінностей у студентському віці. У цей період часу студенти також активно взаємодіють з іншими студентами, викладачами,

родиною та друзями. Це сприяє формуванню соціальних цінностей і навичок співпраці [10; 32].

Ціннісні орієнтації допомагають студентам зберегти емоційну стійкість у складних життєвих ситуаціях, тому вони дуже важливі для розвитку резильєнтності. Ціннісні орієнтації, такі як повага до себе, віра у свої можливості, позитивний підхід до життя, гнучкість і терпимість до різних точок зору, допомагають студентам розвивати особистісні якості, такі як самодисципліна, самоконтроль, відповідальність і емпатійність [23].

Емпіричні дослідження, проведені Л. Долинською та Н. Максимчук, показали, що у більшості студентів існує дві різні системи цінностей. Одна є декларованою, де переважають професійні цінності, цінності самовідданої праці, служіння людям і любов до дітей, а інша є приватною, де переважають цінності, пов'язані зі спілкуванням, сім'єю, дітками, сім'єю та розвагою [8, с. 17].

С. Драч стверджує, що сьогодні спостерігається тенденція до дегуманізації та деморалізації соціокультурних цінностей [9, с. 29]. Крім того, спостерігається зростання інтенсивних духовних пошуків. Це проявляється в збільшенні інтересу до культури світу, історії своєї сім'ї та народу [9, с. 28]. Система уявлень про те, що таке «добре» і «погано», залишається переважно в традиційній ціннісно-нормативній системі, хоча ставлення сучасних студентів до життя відрізняється від попередніх поколінь [16, с. 344]. Особистісні виміри складають основу студентської системи цінностей, як стверджує У. Михайлишин [19, с. 135].

Ціннісні орієнтації сучасних здобувачів вищої освіти досить різноманітні. Вони включають як загальнолюдські духовні цінності, такі як свобода, незалежність, чесність і можливість робити вибір і діяти самостійно, а також особистісні цінності, такі як цінності приватного характеру, здоров'я, діти, щасливе сімейне життя та матеріальне благополуччя, а також цінності емоційного спрямування, такі як любов і вірні друзі. Цінності професійної та соціальної самореалізації включають можливість реалізувати свій талант, цікаву роботу, кар'єру та продуктивне життя. Ці цінності є унікальними для студентів групи та надзвичайно важливими. Протягом останніх років перелік цих

цінностей не змінився. Але їх пріоритетність не постійна, і вона змінюється відповідно до зміни загальних настроїв суспільства, політичного, економічного та духовного стану. Тому зміст і структура ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти потребують постійної ретельної та системної оцінки.

Висновки до розділу I

Проаналізувавши наукові літературні джерела, які пов'язані з обраною темою, можна сказати, що ціннісні орієнтації – це система цінностей, які є ієрархічно пов'язаними та дають людині певне направлення в своєму житті. Наявність сформованих ціннісних орієнтацій дозволяє особистості жити в гармонії з собою та своїм внутрішнім світом.

На формування ціннісних орієнтацій можуть впливати такі чинники, як: соціальне середовище, сім'я, освіта, досвід взаємодії з оточуючим світом, гендер та інші.

Поняття «гендеру» охоплює всі стандарти та сценарії поведінки, які суспільство визначає як «жіночі» та «чоловічі».

Дослідники ділять гендерні стереотипи на 4 групи: стереотипи маскулінності-фемінності; стереотипи щодо характеру праці; стереотипи щодо сімейних та професійних ролей залежно від статі; стереотипи зовнішності.

Дослідження показують, що гендерні відмінності у цінностях можуть бути суттєвими в залежності від культурних, історичних та соціальних контекстів. Наприклад, чоловіки можуть ставити на перше місце матеріальний успіх, кар'єру та статус, в той час як жінки акцентують увагу на міжособистісних відносинах, сім'ї та гармонії в житті. Також чоловіки можуть виступати в ролі лідера, тоді як жінки будуть більш емоційно спрямовані на підтримку. Або жінки, які отримують вищу освіту, частіше підтримують ідею гендерної рівності та активно займаються питаннями гендерної справедливості.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГЕНДЕРНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Обґрунтування програми емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження проводилося на базі Криворізького державного педагогічного університету на психолого-педагогічному факультеті. Дослідження проводилося в січні 2024 року. Загальна вибірка склала 36 осіб, жіночої та чоловічої статі, віком від 20 до 25 років.

Дане дослідження передбачало реалізацію трьох програмних етапів:

1. розподіл вибірки на основі статевої приналежності, щоб чітко визначити, скільки чоловіків і жінок брали участь у дослідженні. Такий підхід був необхідний для подальшого порівняння результатів між різними групами статі;

2. на наступному етапі ми зосередилися на психодіагностичному вимірюванні гендерних цінностей учасників нашого дослідження. Кожен учасник заповнював анкети або проходив тести, які допомагали нам зібрати інформацію про їхні переконання та цінності;

3. на третьому етапі ми проводили аналіз отриманих результатів, щоб виявити основні тенденції, відмінності та схожості між юнаками та юнками у їхніх гендерних цінностях. Цей аналіз допоміг нам зрозуміти, які цінності є найбільш важливими для кожної групи і як це може впливати на їхню поведінку та вибори. На основі цього аналізу ми розробляли рекомендації для покращення ситуації та створення більш рівноправного та гендерно-чутливого середовища закладів вищої освіти.

Відповідно до логіки і мети дослідження були застосовані такі взаємодоповнюючі методики:

Методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації» (Додаток А) – виявляє ієрархію двох класів термінальних та інструментальних цінностей, що відповідають традиційному поділу на цінності-цілі та цінності-засоби. Попри безумовні переваги тесту (компактність, швидкість проведення та опрацювання результатів), він має і обмеження, якими є неоднозначність критеріїв у наданні

ціннісних переваг, незахищеність від можливих фальсифікативних стратегій досліджуваного. Основні положення, на яких ґрунтується тест, актуальні і для інших методик: загальна кількість цінностей людини є невеликою; для всіх людей характерними є одні і ті самі цінності, хоча міра їх значущості є різною; цінності організовані в системи; джерела людських цінностей простежуються в культурі, суспільстві, його інститутах і в особистості; вплив цінностей виявляється майже у всіх соціальних феноменах [6].

Методика S. Bem «Маскулінність-фемінність» (Додаток Б) – спрямована для виявлення провідного гендерного типу у структурі характеру й визначає ступінь андрогінності, маскулінності й фемінності особистості [22].

Андрогінність – це характеристика, за якої в особи спостерігається поєднання як чоловічих, так і жіночих рис. Андрогінність відображає більш рівномірне поширення та вираження маскулінних і фемінних рис у психологічному профілі особистості [28].

Маскулінність – це характеристика, що відноситься до типових чоловічих рис і поведінки, які часто пов'язуються з чоловічою статтю. Маскулінність може означати такі риси, як силу, амбіційність, агресивність, рішучість та незалежність [11].

Фемінність – це характеристика, що відноситься до типових жіночих рис і поведінки, які часто пов'язуються з жіночою статтю. Фемінність може включати такі риси, як емоційність, турботливість, чутливість, співчуття та спроможність до співпереживання [17].

2.2. Аналіз результатів дослідження

На першому етапі аналізу результатів дослідження гендерних ціннісних орієнтацій проводилася категоризація учасників за статевою приналежністю, щоб об'єктивно порівняти відповіді між юнаками та юнками. Для візуалізації цього розподілу, була побудована діаграма, де кожна статева категорія представлена окремим кольором (див. рис. 2.1).

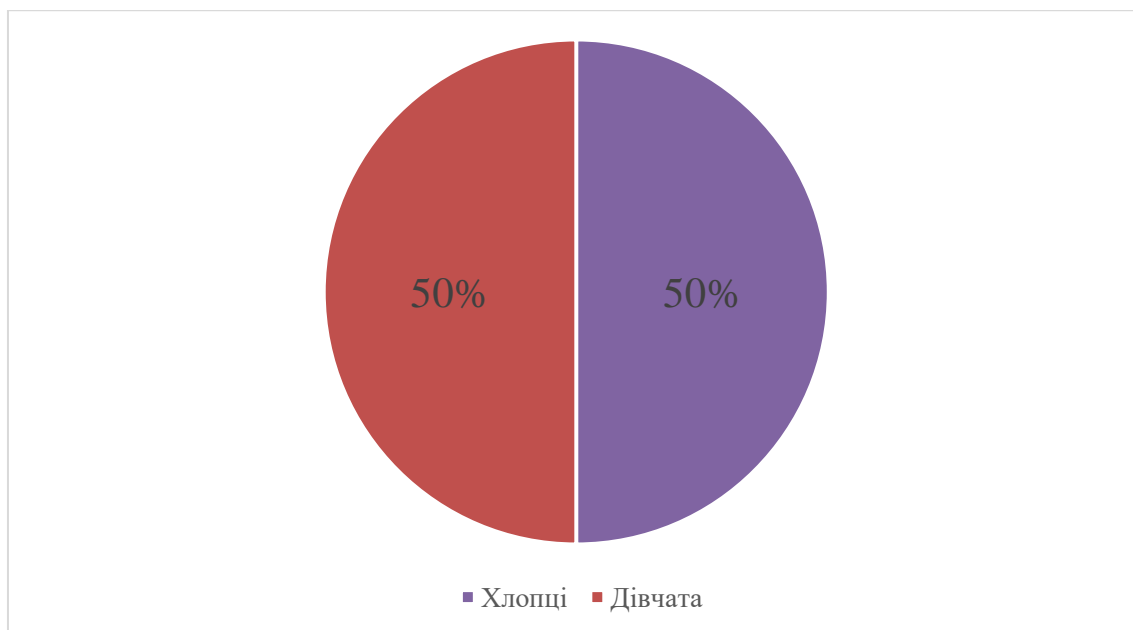

Рис. 2.1. Кругова діаграма розподілу студентів за статевою приналежністю

На даному етапі було проведено психодіагностичне вимірювання гендерних цінностей учасників. Для цього ми використовували різні методики, зокрема, методику М. Рокича «Ціннісні орієнтації».

Кожному здобувачу вищої освіти були надані два списки цінностей (по 18 у кожному), у яких студент мав надати кожній цінності ранговий номер. Процедура обробки даних полягала у розрахунку середнього арифметичного значення. Результати досліджень цінностей особистості за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича представлені нижче у вигляді таблиць.

Для висновків будемо обирати по 6 важливих цінностей у кожній групі для дівчат та хлопців, по найбільшій кількості балів. Адже наступні 6 є – нейтральними, і останні 6 – ті що, обирали найменше.

Таблиця 2.1

Результати дослідження термінальних цінностей у юнок (за результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича)

	Цінність	Середнє арифметичне
1.	Здоров'я	3,8
2.	Наявність хороших і вірних друзів	3,7
3.	Активне діяльне життя	4
4.	Любов	3,4

5.	Щасливе сімейне життя	3,2
6.	Життєва мудрість	4,1
7.	Розвиток	4,6
8.	Цікава робота	4,7
9.	Матеріально забезпечене життя	4,7
10.	Свобода	4,5
11.	Пізнання	3,7
12.	Впевненість в собі	4,7
13.	Продуктивне життя	4,7
14.	Визнання широким загалом	3,5
15.	Розваги	3,4
16.	Краса природи і мистецтва	3,3
17.	Творчість	3,2
18.	Щастя інших	3,8

Отримані дані показують, що юнки, які брали участь у дослідженні, надають велике значення певним термінальним цінностям. Зокрема, цінності, які вони вважають найбільш важливими для свого щастя та задоволення в житті, включають:

- **цікаву роботу (4,7)** - це свідчить про те, що для багатьох юнок важливо мати роботу, яка не лише приносить дохід, а й є захоплюючою і задовольняє їхні інтереси і амбіції;
- **матеріально забезпечене життя (4,7)** - це свідчить про те, що для багатьох юнок важлива фінансова стабільність та можливість мати достатній дохід для забезпечення себе і своїх близьких;
- **впевненість в собі (4,7)** - це підкреслює важливість самовпевненості та віри в свої сили для досягнення успіху і задоволення в житті;
- **розвиток (4,6)** - це свідчить про те, що багато юнок цінують постійний особистісний і професійний розвиток, навчання нового та вдосконалення вмінь;
- **свобода (4,5)** - свобода є важливою для багатьох людей, і для юнок це може включати свободу вибору, самовираження та самоствердження;

- **продуктивне життя (4,5)** - це підкреслює важливість бути активним і продуктивним в різних сферах життя, що може включати роботу, волонтерство, розваги та інше.

Таблиця 2.2

Результати дослідження термінальних цінностей у юнаків (за результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича)

	Цінність	Середнє арифметичне
1.	Здоров'я	4
2.	Наявність хороших і вірних друзів	3,9
3.	Активне діяльне життя	4,1
4.	Любов	3,5
5.	Щасливе сімейне життя	4,1
6.	Життєва мудрість	4,3
7.	Розвиток	4,6
8.	Цікава робота	4,7
9.	Матеріально забезпечене життя	4,8
10.	Свобода	4,6
11.	Пізнання	3,9
12.	Впевненість в собі	4,5
13.	Продуктивне життя	4,2
14.	Визнання широким загалом	4,2
15.	Розваги	4,5
16.	Краса природи і мистецтва	3,1
17.	Творчість	3
18.	Щастя інших	3,2

Отримані дані дійсно дозволяють зробити висновок про те, які термінальні цінності найбільш важливі для юнаків, що брали участь у дослідженні. Зокрема, вони надають перевагу наступним аспектам:

- **матеріально забезпечене життя (4,8)** - це свідчить про те, що для багатьох юнаків важлива фінансова стабільність та можливість мати достатній дохід для забезпечення себе і своїх близьких;
- **цікава робота (4,7)** – це підкреслює важливість мати роботу, яка не лише приносить дохід, а й є захоплюючою і відповідає їхнім інтересам і амбіціям;

- **розвиток (4,6)** – це свідчить про те, що юнаки цінують постійний особистісний і професійний розвиток, навчання нового та вдосконалення вмінь;
- **свобода (4,6)** – свобода вибору, самовираження та самоствердження є важливою для багатьох юнаків у досягненні їхніх цілей і задоволення в житті;
- **впевненість в собі (4,5)** – це підкреслює важливість самовпевненості та віри в свої сили для досягнення успіху і задоволення в житті;
- **розваги (4,5)** – юнаки також приділяють увагу можливостям для відпочинку, розваг та відповідного відпочинку від роботи та повсякденних обов'язків.

Порівняємо всі показники термінальних цінностей між юнками та юнаками. Дані представимо у вигляді діаграми (рис. 2.2).

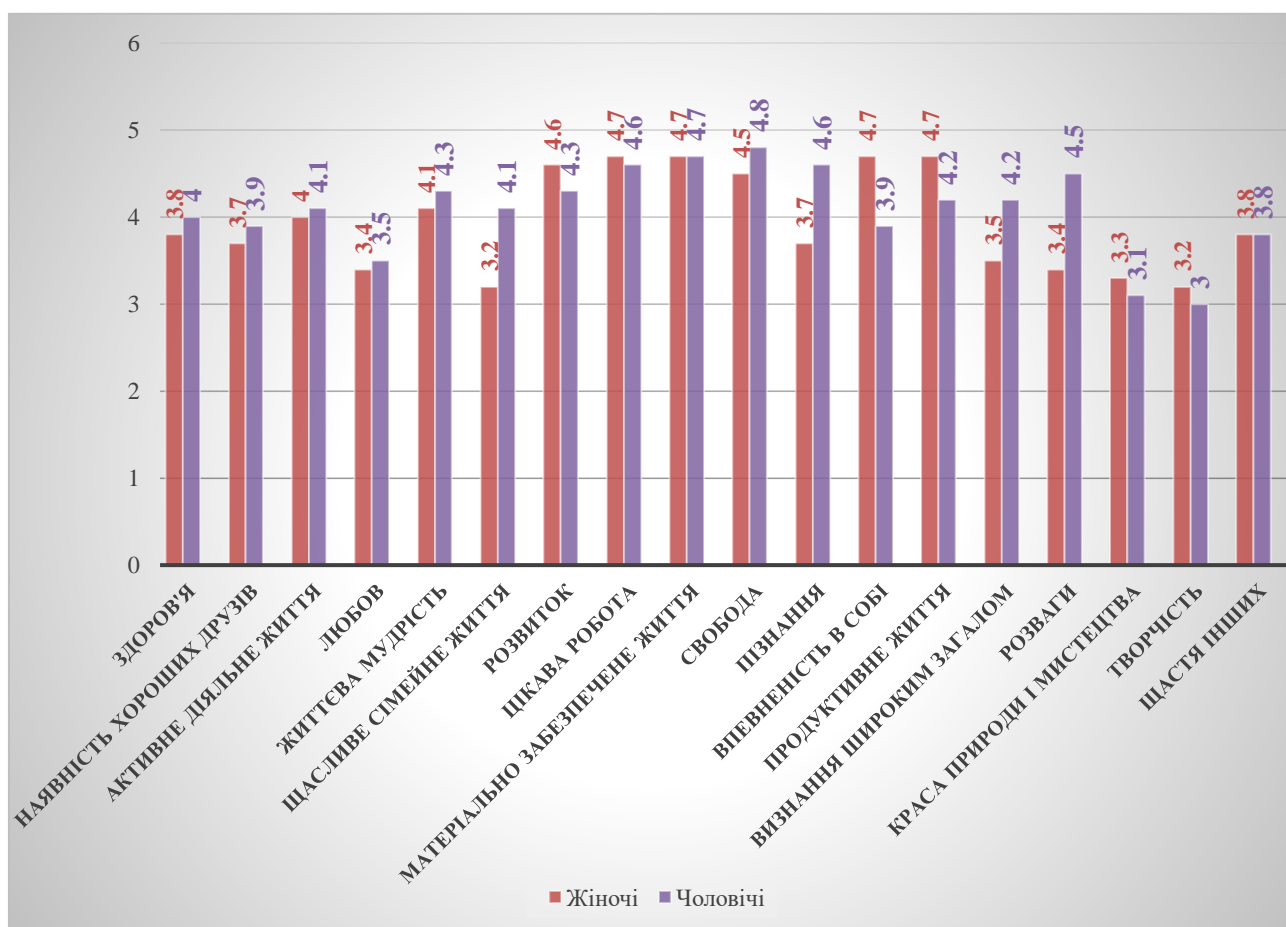

Рис 2.2. Графік порівняння термінальних цінностей за статтю

Аналізуючи дані діаграми, можна побачити, що для юнаків здоров'я (4) є більш важливою цінністю, ніж для юнок(3,8). Це може вказувати на більшу увагу юнаків до фізичного самопочуття та активного способу життя. Також юнаки виявляють більший інтерес до наявності хороших друзів (3,9), активного діяльного життя(4,1), любові(3,5), щасливого сімейного життя (4,1) та життєвої мудрості (4,1), що може свідчити про їхню бажаність утримувати тісні соціальні зв'язки та встановлювати стабільні стосунки.

З іншого боку, юнки більше наголошують на розвитку (4,6) та цікавій роботі (4,7) та матеріально забезпеченому життю (4,7), що може відображати їхній інтерес до освіти та професійного зростання. Вони також приділяють більше уваги впевненості в собі (4,7) та продуктивному життю (4,7), що може свідчити про їхню домагання до самореалізації та досягнення особистих цілей.

Щодо інших цінностей, таких як свобода (4,5 у юнок; 4,6 у юнаків), пізнання (3,7 у юнок; 3,9 у юнаків), визнання широким загалом (3,5 у юнок; 4,2 у юнаків) та розваги (3,4 у юнок; 4,5 у юнаків), вони також виявляють певні різниці між юнками та юнаками, вказуючи на різні аспекти їхніх соціальних та особистих уподобань.

Незважаючи на ці відмінності, важливо відзначити, що як юнки, так і юнаки однаково цінують щастя інших, що може вказувати на загальний соціальний інтерес та співчуття в обох групах.

Таблиця 2.3

Результати дослідження інструментальних цінностей у юнок (За результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича)

	Цінність	Середнє арифметичне
1.	Вихованість	4,9
2.	Життєрадісність	4
3.	Акуратність	4,1
4.	Незалежність	4,8
5.	Старанність	4,6
6.	Освіченість	4,7
7.	Відповідальність	4,8

8.	Сміливість у відстоюванні власної думки	4,6
9.	Раціоналізм	4,3
10.	Самоконтроль	3,9
11.	Тверда воля	3,8
12.	Чуйність	4
13.	Чесність	3,8
14.	Широта поглядів	4,3
15.	Непримиренність	3
16.	Терпимість	4,6
17.	Ефективність в справах	4,7
18.	Високі запити	4,2

Отримані дані свідчать про те, що юнки, які брали участь у дослідженні, надають велике значення певним інструментальним цінностям, які допомагають їм досягати своїх цілей і успішно функціонувати в суспільстві. Ці цінності включають:

- **вихованість (4,9)** - це свідчить про важливість для юнок бути культурними, ввічливими та етичними відповідно до соціальних норм і цінностей;
- **незалежність (4,8)** - це підкреслює важливість мати власні думки, уміти приймати власні рішення і не залежати від інших людей у вирішенні життєвих питань;
- **відповідальність (4,8)** - це означає брати на себе відповідальність за свої дії і вчинки, а також за наслідки цих дій;
- **освіченість (4,7)** - це підкреслює важливість набуття знань і освіти для розвитку особистості та успішної кар'єри;
- **ефективність в справах (4,7)** - це означає здатність до організації та виконання завдань і проектів з максимальною продуктивністю та якістю;
- **старанність (4,6)** - означає здатність працювати наполегливо та докладати зусиль для досягнення поставлених цілей і завдань. Високий рівень цінності старанності свідчить про те, що юнки цінують працьовитість і наполегливість у досягненні успіху.

Таблиця 2.4

Результати дослідження інструментальних цінностей у юнаків (За результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича)

	Цінність	Середнє арифметичне
1.	Вихованість	4,5
2.	Життєрадісність	4,2
3.	Акуратність	3,9
4.	Незалежність	4,1
5.	Старанність	4,2
6.	Освіченість	4,7
7.	Відповідальність	4,5
8.	Сміливість у відстоюванні власної думки	4,1
9.	Раціоналізм	3,9
10.	Самоконтроль	4
11.	Тверда воля	3,5
12.	Чуйність	3,9
13.	Чесність	4,2
14.	Широта поглядів	4,3
15.	Непримиренність	3,2
16.	Терпимість	4,1
17.	Ефективність в справах	4,3
18.	Високі запити	3,8

Отримані дані дозволяють зробити висновок про те, які інструментальні цінності є найбільш важливими для юнаків, що брали участь у дослідженні. Зокрема, вони надають перевагу наступним аспектам:

- **освіченість (4,7)** – висока оцінка освіченості свідчить про те, що для юнаків важлива здатність набувати знання, розвиватися та розуміти світ навколо себе;
- **відповідальність (4,5)** – це свідчить про важливість для них брати на себе відповідальність за свої дії і вчинки, а також за наслідки цих дій;
- **широта поглядів (4,3)** – це означає, що для юнаків важливо мати розширений кругозір, бути відкритими до нових ідей та думок;

- **ефективність в справах (4,3)** – це підкреслює здатність до організації та виконання завдань і проектів з максимальною продуктивністю та якістю;
- **старанність (4,2)** – це означає працювати наполегливо та докладати зусиль для досягнення поставлених цілей і завдань;
- **чесність (4,2)** – чесність є важливою цінністю для юнаків, що свідчить про їхню готовність діяти чесно і відверто у взаємодії з іншими.

Порівняємо всі показники інструментальних цінностей між юнаками та юнками. Дані представимо у вигляді діаграми (рис. 2.3)

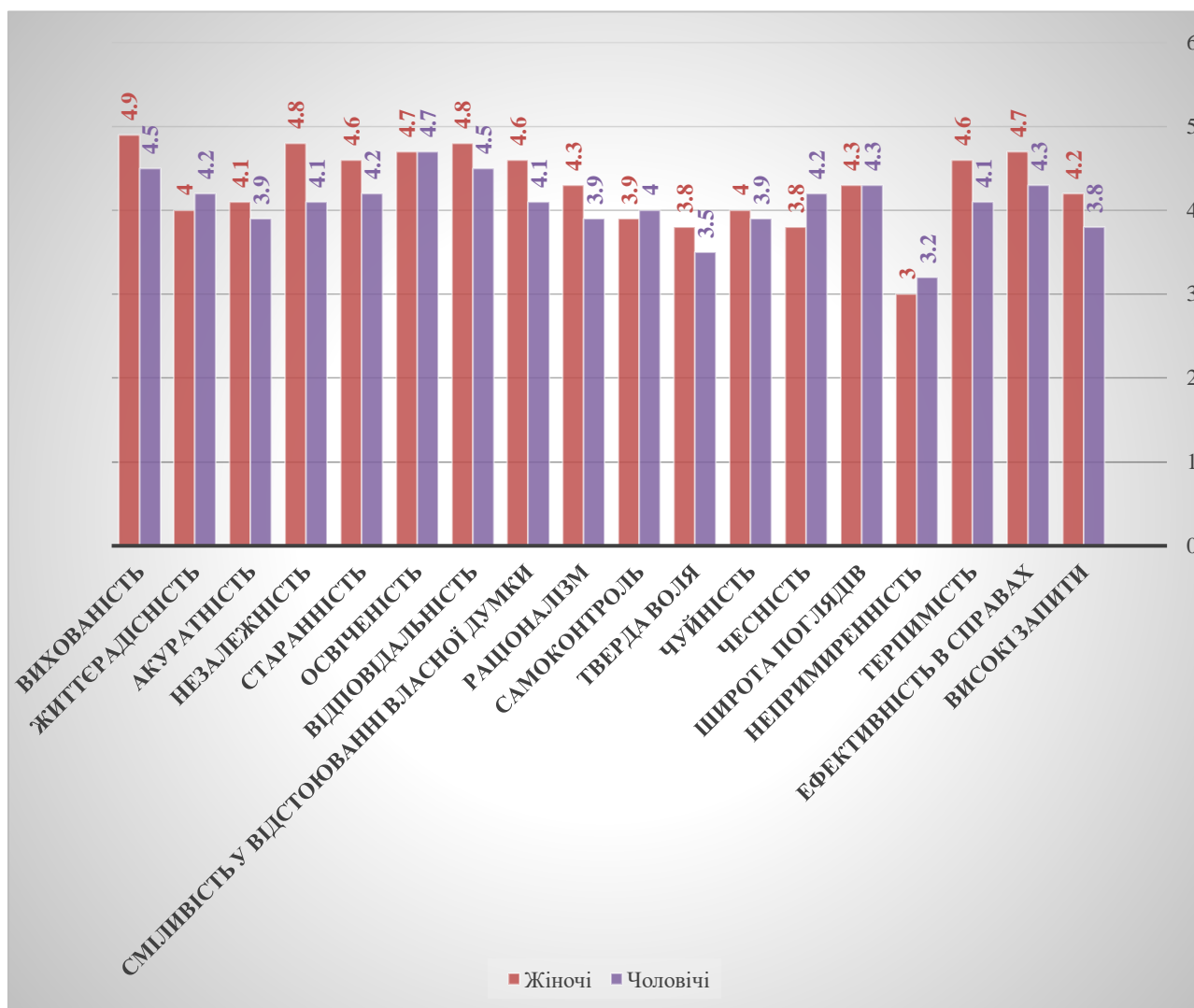

Рис. 2.2. Порівняння термінальних цінностей за статтю

Аналізуючи дані діаграми, можна зробити висновок, що існують певні відмінності у цінностях, які юнки та юнаки приділяють увазі.

Юнки більше цінують вихованість (4,9), життєрадісність (4), акуратність (4,1), незалежність (4,8), старанність (4,6), відповідальність (4,8), сміливість у відстоюванні власної думки (4,6), раціоналізм (4,3), тверду волю (3,8), чуйність (4) та терпимість (4,6). Ці цінності можуть відображати більшу схильність юнок до соціальних та емоційних аспектів життя.

Юнаки, з іншого боку, більше цінують життєрадісність (4,2), самоконтроль (4), чесність (4,2) та ефективність у справах (4,3). Ці цінності можуть відображати більшу схильність юнаків до прагматичних та самодисциплінованих підходів.

Щодо освіченості (4,7), широти поглядів (4,3) та вибору непримиренності (3 у юнок; 3,2 у юнаків), обидва гендери виявили подібний рівень у цінностях. Але в інших аспектах, таких як самоконтроль (3,9 у юнок) та високі запити (4,2 у юнок; 3,8 у юнаків), спостерігається відмінність у виборі цінностей між хлопцями та дівчатами.

Висновки, які ми зробили на основі порівняльного аналізу рис. 2.2 та 2.3, вказують на певні відмінності у термінальних та інструментальних цінностях між юнками і юнаками. Юнки та юнаки дійсно демонструють схожість у бажаннях мати цікаву роботу, матеріально забезпечене життя та розвиватися, але виявляють відмінності в інших аспектах.

Схожість у бажаннях: обидві статі цінують можливість розвитку, матеріальний комфорт та цікаву роботу, що свідчить про загальні цінності у сучасному суспільстві.

Відмінності у виборі розваг: юнки виявляють менше інтересу до розваг, ніж юнаки, що може вказувати на різницю в уподобаннях у дозвіллі між статями.

Відмінності в інструментальних цінностях: юнки віддають більше значення незалежності, відповідальності, ефективності в справах, старанності тощо, що може свідчити про більшу увагу до практичних аспектів життя.

На основі цих висновків ми визначили необхідність додаткового дослідження для оцінки соціальної відповідності до стереотипних ролей і рівності між юнаками та юнками у суспільстві. Використання методики

«Маскулінність-фемінність» С. Бем допоможе зрозуміти, наскільки укорінені гендерні стереотипи у свідомості та поведінці досліджуваних груп, і може виявити можливі області для сприяння більшій рівності та розумінню між статями. Ця методика включає 60 питань, в ній потрібно оцінити наявність або відсутність у себе названих якостей в переліку, відповіді можна тільки «так» чи «ні». Результати діагностики представлені у табл.2.5

Таблиця 2. 5

Показники за опитувальником Сандри Бем

№	Стать	Індекс	Гендер
1.	Чоловіча	-0,1161	Андрогінність
2.	Чоловіча	-0,1012	Андрогінність
3.	Чоловіча	-0,1134	Андрогінність
4.	Чоловіча	0,05	Андрогінність
5.	Чоловіча	0,561	Андрогінність
6.	Чоловіча	0,000	Андрогінність
7.	Чоловіча	0,348	Андрогінність
8.	Чоловіча	0,211	Андрогінність
9.	Чоловіча	-0,657	Андрогінність
10.	Чоловіча	0,5	Андрогінність
11.	Чоловіча	0,551	Андрогінність
12.	Чоловіча	0,543	Андрогінність
13.	Чоловіча	-0,1020	Андрогінність
14.	Чоловіча	-0,4235	Андрогінність
15.	Чоловіча	0,234	Андрогінність
16.	Чоловіча	-1,003	Маскулінність
17.	Чоловіча	-1,001	Маскулінність
18.	Чоловіча	0,211	Андрогінність
19.	Жіноча	0,464	Андрогінність
20.	Жіноча	0,328	Андрогінність
21.	Жіноча	-1,001	Маскулінність
22.	Жіноча	-1,005	Маскулінність
23.	Жіноча	-1,002	Маскулінність
24.	Жіноча	-0,116	Андрогінність
25.	Жіноча	0,02	Андрогінність
26.	Жіноча	-1	Маскулінність
27.	Жіноча	0,128	Андрогінність
28.	Жіноча	-1,003	Маскулінність
29.	Жіноча	0,112	Андрогінність

30.	Жіноча	0,856	Андрогінність
31.	Жіноча	0,697	Андрогінність
32.	Жіноча	0,489	Андрогінність
33.	Жіноча	-1,001	Маскулінність
34.	Жіноча	0,657	Андрогінність
35.	Жіноча	-1	Маскулінність
36.	Жіноча	0,275	Андрогінність

Переведемо дані з таблиці вище у відсотки:

Таблиця 2.6.

Показники за опитувальником С. Бем (у відсотках)

Стать	Гендер	%
Чоловіча	Андрогінність	88,9
	Маскулінність	11,1
	Фемінність	0
Жіноча	Андрогінність	61,1
	Маскулінність	38,9
	Фемінність	0

Отже, аналізуючи дану таблицю, можна сказати, що загалом юнаки андрогінніші (88,9%) за юнок (61%), тобто у юнаків спостерігається більш високий рівень поєднання як чоловічих, так і жіночих рис і характеристик. Андрогінність може виявлятися у більшому розмаїтті психологічних ознак, які відтворюють як чоловічі, так і жіночі аспекти.

Це вказує на те, що в цій групі чоловіків статеві ролі та стереотипи про чоловічість і жіночість є менш вираженими, і вони можуть відчувати більшу свободу вибору та виявлення різних рис, незалежно від соціально визначених очікувань.

Також виявилось, що юнаки менш маскулінні (12%), ніж юнки (39%). Це вказує на те, що ці дівчата проявляють риси, які традиційно пов'язуються з чоловічими гендерними ролями. Це може включати такі аспекти, як сильна

самостійність, амбітність, аналітичний спосіб мислення і активність у досягненні цілей.

Виділена андрогінність у юнок, в свою чергу, вказує на комбінацію як чоловічих, так і жіночих рис і характеристик. Ці юнки можуть мати більш гнучке сприйняття статевих ролей і проявляти як чоловічі, так і жіночі риси в залежності від ситуації.

Висновки до розділу II

На підставі проведеного емпіричного дослідження можна зробити висновок, що використання методики М. Рокича «Ціннісні орієнтації» дало можливість зрозуміти, яким цінностям надають перевагу здобувачі вищої освіти: хлопці та дівчата, і порівняти ці цінності між собою.

Зокрема, було визначено, що зі списку термінальних цінностей юнки нарівні з юнаками віддають перевагу цікавій роботі та розвитку. Вони майже однаково цінують матеріально забезпечене життя, свободу та впевненість в собі. Водночас юнки частіше обирають продуктивне життя, в той час як юнаки віддають перевагу розвагам та відпочинку.

Зі списку інструментальних цінностей юнки більш віддають перевагу вихованості, незалежності та відповідальності, ніж юнаки. Водночас представники обох статей цінують освіченість. Також юнки та юнаки більш-менш однаково надають перевагу таким цінностям як: ефективність та старанність. Однак чесність, як цінність, юнаки обирали частіше за юнки.

За результатами методики S. Bem «Маскулінність-фемінність», яку ми проводили з ціллю виявити провідний гендерний тип у структурі характеру та рівність між юнаками та юнками, можна сказати, що для переконливої більшості хлопців притаманна андрогінність (88,9%). Тобто у психологічному профілі опитаних юнаків зафіксоване рівномірне поєднання маскулінних та фемінних рис. У той час як юнки менше андрогінні за юнаків (61%), тобто вони можуть проявляти як чоловічі так і жіночі риси в залежності від ситуації. Отже, в даній групі стереотипи про чоловічість та жіночість є менш вираженими.

В ході результату дослідження також було виявлено, що юнки більш маскулінні (39%), ніж юнаки (12%). Це може свідчити, що частіше проявляють риси, які традиційно пов'язуються з чоловічими гендерними ролями, наприклад: рішучість, незалежність, амбітність, активність у досягненні цілей тощо.

Загалом дане дослідження продемонструвало, що ціннісні орієнтації та гендерні ролі є складними та динамічними. Зараз же стереотипи про гендерні ролі стають менш вираженими серед студентів закладів вищої освіти, а

різноманітність цінностей та прояву гендерних орієнтацій виявляється в залежності від індивідуальних особливостей.

РОЗДІЛ III. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Теоретичне обґрунтування умов розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти

Розвиток ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти є складним процесом, який впливає на їхнє особистісне та професійне становлення. Цінності впливають на усі аспекти життя студентів, включаючи їхні вибори, погляди, рішення та поведінку. Тому, для ефективного розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти, необхідно враховувати різноманітні аспекти та умови, які можуть впливати на цей процес. Нижче наведені деякі теоретичні аспекти, які варто враховувати.

Соціальне оточення грає ключову роль у формуванні цінностей у студентів, оскільки вони взаємодіють з різними соціальними аспектами у своєму житті. Освітній заклад, сімейне середовище, колеги, друзі та впливовість соціальних мереж створюють навколишнє середовище, яке формує їхні переконання, цінності та погляди на світ. Ці соціальні фактори впливають на студентів через передачу цінностей, спостереження за поведінкою оточуючих, а також надання підтримки та взаємодії. Наприклад, університетське оточення може сприяти розвитку академічних цінностей та культури, сімейне середовище впливає на моральні цінності та стандарти, а взаємодія з друзями та колегами може формувати соціальні та міжособистісні цінності. Таким чином, розуміння впливу соціального оточення на формування цінностей студентів допомагає краще зрозуміти та враховувати цей аспект у плануванні освітнього процесу та підтримки їхнього особистісного розвитку.

Педагогічні методи та засоби, адже ефективні методи навчання та виховання, які сприяють розвитку самостійності, критичного мислення, толерантності та емпатії, можуть сприяти формуванню позитивних цінностей у студентів. Важливо створювати навчальні програми та середовища, що будуть стимулювати рефлексію та самовдосконалення.

Взаємодія з практикою включає у себе участь у програмах стажування, здійснення практичної роботи та активну участь у професійних спілках. Ці дії не лише допомагають студентам зрозуміти сутність та важливість професійних цінностей, а й дозволяють їм відчувати ці цінності у реальних умовах роботи. Практичний досвід із застосування професійних цінностей у практичній сфері допомагає студентам усвідомити, як вони можуть застосовувати свої знання та навички в професійному житті. Взаємодія з практикою також сприяє розвитку професійного мислення та формує у студентів усвідомлення відповідальності за їхню діяльність у майбутній професійній кар'єрі.

Підтримка та наявність наставників відіграють ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій у студентів. Викладачі можуть надати не лише корисні поради та допомогу у вирішенні проблем, але й стати опорою в складних життєвих ситуаціях. Взаємодія з викладачами може допомогти студентам зрозуміти та вирішити конфліктні ситуації, а також посприяти їхньому особистісному розвитку.

Мультикультурна освіта відкриває двері для розвитку ціннісної толерантності та усвідомлення культурних відмінностей. Вона створює можливість для студентів не лише вивчати різноманітні культури та їхні цінності, але й глибше розуміти їхній контекст та взаємозв'язок зі світом. Мультикультурна освіта сприяє формуванню відкритого та плюралістичного світогляду, що відображає багатство різноманітності людських досвідів.

Стимулювання студентів до **регулярної рефлексії** щодо їхніх цінностей, переконань та дій є важливою складовою процесу саморозвитку. Це дає їм можливість критично оцінювати свої цінності, розуміти їхнє значення та вплив на власне життя. Рефлексія сприяє осмисленню особистих цілей та бажань, допомагає усвідомити власні потреби та прагнення. Цей процес дозволяє студентам змінювати свої цінності відповідно до власних цілей та ідеалів, що сприяє їхньому особистісному зростанню та розвитку.

3.2. Методичні рекомендації суб'єктам розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів

Враховуючи теоретичні аспекти, які ми розглянули у попередньому параграфі, можна надати методичні рекомендації студентам, які у процесі освіти можуть сприяти більш ефективному розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти, що позитивно впливатиме на їхнє особистісне зростання та соціальну адаптацію. Методичні рекомендації є наступними:

- **створити сприятливе середовище для розвитку ціннісних орієнтацій**, тобто відкриту та підтримуючу атмосферу, яка стимулювала б студентів до самовираження та критичного мислення. Таке середовище могло відкрити можливості для вільного обміну ідеями, висловлення різних точок зору та розгортання дискусій на різноманітні теми. Крім того, викладачу потрібно бути готовим до діалогу, до нових ідей, вміти та мати бажання йти на контакт зі студентами, розуміти особливості вікового періоду, стану здобувачів, ситуацій, студентської аудиторії та їх актуальні переживання – це дає позитивний ефект і має велике значення для цінностей студентів;

- **включити ціннісні орієнтації до навчального плану**, тобто ввести вивчення різноманітних предметів, які сприяють усвідомленню студентами різних точок зору та формуванню їх власних цінностей. Це означає, що у програмі навчання можуть бути представлені курси з етики, культурології, психології, соціології та інших галузей, які допомагають студентам краще розуміти світові перспективи, різноманіття цінностей та їх вплив на суспільство. Такий підхід дозволив би студентам розвивати свою критичну думку, висловлювати її, наводити свої приклади, щоб сформувати глибоке розуміння важливості цінностей в сучасному світі;

- **залучити студентів до активної участі у формуванні своїх ціннісних орієнтацій** є важливим аспектом їх освітнього процесу. Це означає, що студенти могли б брати активну участь у діалогах, колективних або індивідуальних створеннях проєктів, які могли б замінити теоретичне обговорення матеріалу, волонтерських ініціатив та інших формах взаємодії.

Через такі дії вони можуть відкритися, проявити себе та свої здібності, висловити свої погляди, поділитися власним досвідом, вчасно зреагувати на проблему та шукати рішення;

- **здійснювати обґрунтоване оцінювання студентів**, адже воно є важливим елементом і визначають подальші взаємини та стосунки в навчальному середовищі. Оцінки можуть супроводжуватися конкретними рекомендаціями та коментарями. Це дозволило б викладачеві підтримувати студента, навіть при недоліках, вірячи в його здатність до подальшого зростання;

- **сприяти саморозвитку та внутрішній рефлексії** – це важлива складова освіти. У цьому можуть допомагати різноманітні форми діяльності, такі як семінари, тренінги, індивідуальні консультації та інші педагогічні інструменти, куди були б залучені студенти і викладачі, як разом так і окремо. Це дало б змогу студентам можливість краще зрозуміти себе, визначити свої цілі та потреби, а також розвивати власний потенціал. Така підтримка допомагає студентам стати більш свідомими та збалансованими особистостями, готовими до подальших викликів життя;

- **постійно вдосконалювати та пристосовувати методи розвитку ціннісних орієнтацій**, зважаючи на зміни у соціальному, культурному та освітньому середовищі. Це означає, що необхідно переглядати та адаптувати підходи до формування цінностей, щоб вони відповідали сучасним реаліям та потребам студентів. Такий постійний процес оновлення дозволяє ефективно відповідати на виклики сучасності та забезпечує актуальність методів розвитку ціннісних орієнтацій для студентів.

Висновки до розділу III

У цьому розділі ми розглянули фактори, які сприяють розвитку ціннісних орієнтацій у студентів закладів вищої освіти та запропонували ряд рекомендацій.

Таким чином, розвиток ціннісних орієнтацій у студентів може відбуватися за наступних умов: впливу соціального середовища, використання педагогічних методів та засобів, практичного досвіду, підтримки та наявності наставників, мультикультурної освіти та систематичної рефлексії.

Ураховуючи ці умови, ми надали такі рекомендації: створити сприятливе середовище для розвитку ціннісних орієнтацій, інтегрувати ціннісні аспекти у навчальний процес, залучати студентів до активної участі у формуванні власних цінностей, здійснювати обґрунтоване оцінювання студентів, сприяти їхньому саморозвитку та внутрішній рефлексії, а також постійно вдосконалювати та адаптувати методи розвитку ціннісних орієнтацій до змін у сучасному освітньому середовищі.

ВИСНОВКИ

1. У ході дослідження ми здійснили теоретичний огляд ціннісних і гендерних концепцій в актуальних наукових дослідженнях та дійшли висновку, що ціннісні орієнтації виражають характер ставлення особистості до різних аспектів матеріального і духовного світу, вони відображають її розвиток і контролюють її дії та поведінку.

Поняття «гендеру» охоплює всі стандарти та сценарії поведінки, які суспільство визначає як «жіночі» та «чоловічі».

2. Ми також визначили особливості гендерного прояву ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти. Тобто на ціннісні орієнтації можуть впливати стереотипні ролі та очікування, які суспільство накладає на чоловіків та жінок. Наприклад, певні соціокультурні очікування можуть формувати уявлення про «жіночі» і «чоловічі» цінності та підтримувати відповідні стереотипи. Такі очікування можуть впливати на вибір професійного шляху, розподіл обов'язків у сім'ї, а також на загальний спосіб сприйняття цінностей та життєвих пріоритетів.

3. Ми провели емпіричне дослідження, щоб визначити специфіку ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти, яке показало, що дівчата і хлопці віддають перевагу цікавій роботі та розвитку, матеріальному забезпеченню, свободі та впевненості в собі. Дівчата частіше обирають продуктивне життя, тоді як хлопці нахиляються до розваг та відпочинку. Також дівчата більше цінують вихованість, незалежність та відповідальність, а хлопці - чесність. Більшість хлопців проявляють андрогінність у своєму характері, поєднуючи як маскулітні, так і фемінні риси. Дівчата менше андрогінні, але можуть проявляти обидва типи рис у різних ситуаціях. Також виявлено, що дівчата частіше маскулітні, проявляючи риси, які традиційно пов'язуються з чоловічими гендерними ролями.

4. Та сформулювали рекомендації щодо розвитку ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти: ми надали такі рекомендації: створити сприятливе середовище для розвитку ціннісних орієнтацій, інтегрувати ціннісні аспекти у навчальний процес, залучати студентів до активної участі у формуванні власних

цінностей, здійснювати обґрунтоване оцінювання студентів, сприяти їхньому саморозвитку та внутрішній рефлексії, а також постійно вдосконалювати та адаптувати методи розвитку ціннісних орієнтацій до змін у сучасному освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 20 с.
2. Бибик Д.Д. Становлення феномену соціального лідерства у науковому просторі соціальної роботи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота. 2021. №1(7). С. 14-18.
3. Боришевський М. Й. Національні цінності у структурі громадянської свідомості та самосвідомості особистості // Ціннісні орієнтації у громадянському становленні особистості: наук.- метод. зб. Дрогобич: Відродження, 1998. 12 с.
4. Бутківська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб./ [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]; АПН України. 1997. С.27–31.
5. Вишневський О.І. Система цінностей і стратегія виховання. Рідна школа. 1997. № 7–8. С. 3–5.
6. Галян, І. М. Психодіагностика / І. М. Галян. — К.: Академвидав, 2009. — 464 с.
7. Дзюба Т.М., Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології: навч. посіб. для студентів ВНЗ. 2013. 172 с. 2013, с. 86.
8. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : [навч. посіб.] / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. – 124 с.
9. Драч С.В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». Хмельницький, 2010. № 2. С. 26–30.
10. Епik О. В. Русійні сили та закономірності формування моральних цінностей. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Рівне : «Волинські береги», 2002. Вип. 3. С. 36–39.;

11. Єленєвський З.В. // Що таке маскуліність: історична динаміка від античності до сучасного світу. – 2011. - с. 433–453.
12. Жерносек І.П. Деякі ціннісні орієнтації молоді. Цінності освіти і виховання. 1997. С. 39-41.
13. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ» ВІД 08.09.2005 № 2866-IV
14. Каменщук Т. Д. Поняття «знак» як форма вираження та засіб пізнання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. праць. Вип. 8. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2011. С. 64-72.
15. Кобилянська Л. С. Проблеми гендерної рівності: міжнародний досвід, українські перспективи. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Київ, 2003. Вип. 36. С. 96–134.
16. Куразаєва А., Ніколаєвська А. Моральні орієнтації українського студентства в умовах нестабільного суспільства : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 332–357., с. 344.
17. Маєрчик М.С., Плахотнік О.В., Ярманова Г.І. Гендер для медій. Підручник з гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. — Київ, 2017. — 224 ст.
18. Мельник Т. М. Політико-правові аспекти входження чоловіків і жінок до законодавчої влади в Україні. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Київ, 2003. Вип. 36. С. 96–134., с. 96.
19. Михайлишин У.Б. Соціально-психологічні особливості системи ціннісних орієнтацій студентської молоді: до постановки проблеми. Актуальні проблеми психології. Київ, 2016. Т. 1. Вип. 45. С. 133–136, с. 135
20. Панок, В.Г. (2017). Прикладна психологія. Теоретичні проблеми : монографія Київ: НікаЦентр. <https://lib.iitta.gov.ua/707672>
21. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. Психологія і суспільство. 2005. № 4. С. 98–120.

22. Петренко О.Б. Гендерна психологія. Практикум : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності “Психологія”. – Рівне, 2012 – 122 с.

23. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: навч. посіб. Київ : ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.

24. Савельчук І.Б., Бибик Д.Д. Соціальне лідерство як підґрунтя для розвитку партнерської взаємодії в освітньому середовищі університету. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 25. 2018. С.119–125.

25. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. Педагогіка і психологія. 1997. №1. С.105-111.

26. Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організації: дис. д-ра психол. наук: 19.00.10. Київ, 2016. 500 с.73.

27. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу / Віктор Франкл. – Харків: Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2020. – 160 с.

28. Хамітов Н.В. Андрогінізм // Філософський енциклопедичний словник /В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.

29. Хрисанова С. Драма прекрасної дами: парадокси сучасної рівності чоловіків та жінок: гендерний підхід до відомої проблеми. Кн. 1: ООН і джерела народження гендерних принципів. Харків, 2001. 111 с.

30. Хрисанова С. Про права людини і гендерну соціологію. Право України. 2001. № 8. С. 98–99.

31. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. 38. – Режим доступу : http://zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_38_22.pdf.

32. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. Соціальна психологія. 2009. № 4(36). С. 65–73.

33. Шевченко Л.О. Гендер у психологічних та соціальних дослідженнях: навчальний посібник / Л.О. Шевченко, Ю.В. Кобікова. – К.: 2015. – 148 с.
34. А. Н. Maslow. The Farther Reaches of Human Nature. Harmondsworth: Penguin, 1971.
35. Burn S. The Social Psychology of Gender / Shawn Burn., 1995. – New York, 233 с.
36. Hofstede, G. Cultures and Organizations: Software of the Mind / Geert Hofstede. – London : McGraw-Hill, 1990. – P. 6–7.
37. Kelly G. F. Sexuality Today: The Human Perspective / Updated 7th ed. — Boston, 2004.
38. Kluckhohn, F. R. Variations in value orientations / F. R. Kluckhohn, F. L. Strodtbeck. – Evanston, IL : Row, Peterson, .1961. – P. 5–48.
39. Rokeach M. The nature of human values / M. Rokeach. – New York : Free Press, 1973. – 438 p.
40. Savelchuk I., Bybyk D., Zhytynska M., Ivzhenko I., Mikheiva O., Kunytsia, T. Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. Postmodern Openings.2021. No12(3Sup1). P.143-154.
41. Schwartz S.H., Bilsky W. Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. // Journal of Personality and Social Psychology. - 1987. - Vol. 58. - №5. - P. 550-562.
42. Van Lange, P. From games to giving: social value orientation predicts donations to noble causes / P. Van Lange , R. Bekkers , T. Schuyt // Basic and applied social psychology. – 2007. – № 29 (4). – P. 375–384.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації»

Інструкція. Респондентам пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Їхнє завдання – розкласти їх по порядку значимості для них як принципів, якими вони керуються у своєму житті.

Потрібно уважно вивчити таблицю і, вибрати ту цінність, яка найбільш значима і помістити її на перше місце. Потім вибрати другу за значимістю цінність і помістити її слідом за першою. Потім виконати те ж з рештою цінностей. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Кінцевий результат повинен відбивати справжню позицію респондента.

Тестовий матеріал

Список А (термінальні цінності):

1. активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);

13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках);
15. щасливе сімейне життя;
16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);
17. творчість (можливість творчої діяльності);
18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість у отстаюваннях своєї думки, поглядів;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами);
14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани);
15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
16. чесність (правдивість, щирість);
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі);
18. чуйність (дбайливість).

Методика S. Bem «Маскулінність-фемінність»

Опитувальник містить 60 тверджень (якостей), на кожне з яких необхідно відповісти «так» або «ні», оцінюючи тим самим наявність або відсутність у себе названих якостей.

Текст опитувальника

1. Впевнений у собі.
2. Поступливий.
3. Здатний допомогти.
4. Схильний захищати свої погляди.
5. Життєрадісний.
6. Похмурий.
7. Незалежний.
8. Сором'язливий.
9. Совісний.
10. Атлетичний.
11. Ніжний.
12. Театральний.
13. Наполегливий.
14. Ласий на лестоці.
15. Щасливий.
16. Сильна особистість.
17. Відданий.
18. Непередбачуваний.
19. Сильний.
20. Жіночний.
21. Надійний.
22. Аналітичний.
23. Співчутливий.
24. Ревнивий.

25. Здатний до лідерства.
26. Що опікується про людей.
27. Прямий, правдивий.
28. Схильний до ризику.
29. Сенситивний.
30. Потайливий.
31. Швидкий у прийнятті рішень.
32. Жалісливий.
33. Щирий.
34. Самодостатній.
35. Здатний утішити.
36. Гоноровий.
37. Владний.
38. Володіє тихим голосом.
39. Привабливий.
40. Мужній.
41. Теплий, сердечний.
42. Важний.
43. Обстоює власну позицію.
44. М'який.
45. Вміє дружити.
46. Агресивний.
47. Довірливий.
48. Нефективний.
49. Схильний вести за собою.
50. Інфантильний.
51. Адаптивний.
52. Індивідуаліст.
53. Не люблячий лайки.
54. Несистематичний.

55. Конкурентноспроможний.
56. Люблячий дітей.
57. Тактовний.
58. Амбіційний, честолюбний.
59. Спокійний.
60. Традиційний, підвладний умовностям.

Ключ до тесту

Маскулінність («так»): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.

Фемінінність («так»): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59

Інші пункти – нейтральні.

За кожний збіг відповіді із ключем нараховується 1 бал. Потім визначаються показники фемінінності (F) і маскулінності (M) у відповідності з наступними формулами.

$F = (\text{сума балів за фемінінністю}): 20;$

$M = (\text{сума балів за маскулінністю}): 20.$

Основний індекс IS визначається як:

$IS = (F - M) \times 2,322.$

Якщо величина індексу IS укладена в межах від -1 до +1, то роблять висновок про андрогінність. Якщо індекс менше -1 ($IS < -1$), то робиться висновок про маскулінність, а якщо індекс більше +1 ($IS > 1$) – про фемінінність. При цьому, у випадку коли $IS < -2,025$, говорять про яскраво виражену маскулінність, а якщо $IS > +2,025$ – говорять про яскраво виражену фемінінність.